

Tjänsteutlåtande
Kommunstyrelsens förvaltning

Till Kommunstyrelsen

Datum: 2026-09-22
Diarienummer: KS 2026/0144

Yttrande över revisionsrapport – Inköp och upphandling - Direktupphandling

Sammanfattning

De förtroendevalda revisorerna i Österåkers kommun har under 2026 låtit PwC genomföra en granskning av kommunens arbete med direktupphandlingar inom Kommunstyrelsen, Byggnadsnämnden, Socialnämnden och Utbildningsnämnden. Resultatet från genomförd granskning finns sammanställt i revisionsrapporten *Inköp och upphandling - Direktupphandling* daterad mars 2026.

Granskningen visar vid en sammantagen bedömning att styrelser och nämnder inte helt säkerställt ett ändamålsenligt arbete gällande direktupphandlingar samt att den interna kontrollen inom området behöver stärkas. Revisionen pekar särskilt på brister avseende dokumentation, efterlevnad av lagstiftning och styrdokument samt risker kopplade till otillåtna direktupphandlingar.

Förvaltningen ser allvarligt på de identifierade bristerna och tar revisionens kritik på stort allvar. Samtidigt finns det anledning att nyansera den samlade bilden av granskningen. Vid den genomförda faktagranskningen ströks två tredjedelar av de granskade upphandlingarna/stickproven, då förvaltningen inkom med underlag som visade att köpen var korrekt hanterade som avrop från befintliga ramavtal eller uppfyllde regelverket på annat sätt. Förvaltningen delar inte heller samtliga bedömningar gällande de enskilda stickproven.

Ett åtgärdsprogram föreslås för att stärka styrning, utbildning, rutiner, dokumentation och intern kontroll inom direktupphandlingsområdet.

Beslutsförslag

Kommunstyrelsen beslutar

Att mottaga förvaltningens yttrande över revisionens granskning av direktupphandlingar.

Ärendet

Revisionen har genomförts i syfte att bedöma om Kommunstyrelsen, Byggnadsnämnden, Socialnämnden och Utbildningsnämnden säkerställer ett ändamålsenligt arbete med direktupphandlingar, samt en tillräcklig intern kontroll.

Revisionen konstaterar bland annat att:

- Dokumentation av direktupphandlingar i flera fall saknas
- Direktupphandlingar har genomförts över gällande direktupphandlingsgräns
- Samverkan mellan förvaltningar och upphandlingsfunktion behöver stärkas
- Uppföljningen av direktupphandlingar är otillräcklig

Revisionen bedömer att bristerna innebär risker för oegentligheter, förtroendeskada samt möjliga sanktionsavgifter.

I revisionsrapporten sammanfattas att Kommunstyrelsen och nämnderna vid en sammantagen bedömning inte helt säkerställer ett ändamålsenligt arbete gällande direktupphandlingar samt att en tillräcklig intern kontroll inom området inte kan säkerställas.

Revisorerna föreslår ett antal olika åtgärder varav Kommunstyrelsen, förutom ovanstående punkter, även tilldelats följande:

- Säkerställa att styrdokument är aktuella och ändamålsenliga
- Överväg att förtydliga när avsteg får genomföras från styrdokument

Förvaltningens slutsatser

Förvaltningen tar revisionens iakttagelser på stort allvar. Det är av avgörande betydelse för kommunens förtroende och hushållning med allmänna medel att upphandlingar genomförs korrekt, med god intern kontroll och i full efterlevnad av lagstiftning och kommunens egna styrdokument. Förvaltningen bedömer därför att revisionens synpunkter är relevanta och att det finns behov av att stärka kommunens arbete inom området direktupphandlingar.

Samtal har skett mellan berörda förvaltningar där nämnderna nu har antagit verksamhetsspecifika åtgärdsplaner för att stärka kompetensen, den interna kontrollen, dokumentationsrutinerna, samt samverkan mellan verksamhet och stödfunktion.

Med anledning av revisionsrapporten vill förvaltningen dock bemöta vissa delar av rapporten, då förvaltningen inte håller med revisorerna till fullo i den kritik som skrivs fram.

Kompletterande bild av granskningsurvalet: För att ge en fullständig och rättvisande bild av kommunens inköpsverksamhet bör det framhållas att granskningen i sin ursprungliga form inte visar hela bilden. Vid den genomförda faktagranskningen ströks två tredjedelar (cirka 30 stycken) av de granskade upphandlingarna/stickproven. Detta berodde på att förvaltningen kunde inkomma med underlag som visade att köpen i själva verket utgjorde korrekta avrop från befintliga ramavtal eller var korrekt hanterade på annat sätt, och därmed inte utgjorde felaktiga direktupphandlingar.

Enskilda bedömningar och dokumentationskrav: Förvaltningen delar inte heller alla bedömningar som görs i rapporten avseende de kvarvarande stickproven. Exempelvis gällande stickprov 3 och 4 (se bilaga 2) finns dokumentation upprättad i enlighet med kommunens gällande riktlinjer, där det motiveras varför den särskilda kompetensen behövdes. Förvaltningen anser att den samlade dokumentationen och underlaget för dessa inköp är tillräckligt, även om revisionen gjort en annan bedömning avseende konkurrensutsättningen.

Dialog och enighet med PwC: Efter att revisionsrapporten presenterades har förvaltningen haft ett uppföljande samtal med PwC. Vid detta möte fördes en konstruktiv dialog kring granskningens upplägg och slutsatser. I stort är förvaltningen och PwC överens om kritiken och åtgärdsförslagen. Förvaltningen och PwC enades även kring att det inte är en helt rättvis bild av kommunens hantering av upphandling som framkommer i rapporten, framför allt med hänvisning till punkterna ovan.

Redan genomförda åtgärder

Sedan revisionen genomfördes har kommunen implementerat ett så kallat SPEND-verktyg, som möjliggör för förvaltningen att följa upp både leverantörs- och avtalstrohet, kartlägga inköpsmönster, prioritera kritiska inköpsområden och avtal, samt skapa underlag för strategiska beslut gällande upphandling och inköp. Förvaltningen har valt att dedikera en person som ska arbeta med analyser i systemet för att både kunna kontrollera kommunens inköp, men också för att kunna stötta verksamheterna i kompetenshöjande insatser och riktat stöd där det behövs.

Nya styrdokument har arbetats fram under våren och sommaren 2026 och ska, efter ett remissförfarande i organisationen, tas upp för politisk behandling. I de nya processerna och rutinerna som tas fram kopplat till direktupphandling har förvaltningen valt att låta beställarnas kompetens vara det som är avgörande för mängden stöd som erbjuds från centralt håll, istället för avtalets värde som är avgörande idag. Det har även identifierats att det behövs fler dedikerade funktioner på förvaltningarna som ansvarar för samverkan med den centrala inköpsfunktionen och som besitter den kompetens och kunskap som behövs för att kunna stötta verksamhetsnära inom direktupphandlingar och inköpsfrågor.

Förslag på åtgärder framåt

Kommunen ska framåt säkerställa att direktupphandlingar genomförs rättssäkert, affärsmässigt och i enlighet med lagen om offentlig upphandling (LOU) och i linje med kommunens interna styrdokument och rutiner.

Förvaltningen ser framför allt ett behov av att stärka kompetensen hos chefer och medarbetare som genomför inköp och direktupphandlingar, att öka stödet från upphandlings- och inköpsenheten där det behövs, att införa kontrollpunkter, samt att tydliggöra ansvar och roller mellan upphandlingsfunktion och förvaltningar i de styrdokument och rutiner som nu arbetas fram.

Åtgärdsplan

Åtgärd	Ansvarig funktion	Tidplan
Genomföra utbildningsinsatser inom direktupphandling för berörda chefer och medarbetare, för att stärka kompetensen i organisationen	Upphandlings- och inköpsenheten i samverkan med förvaltningarna	Q4 2026, sedan löpande
Erbjuda en stående tid där verksamheterna kan erhålla rådgivning och stöd vid genomförandet av direktupphandlingar under 300 tkr, för att stärka stödet till chefer och medarbetare	Upphandlings- och inköpsenheten	Från Q4 2026
Genomföra utbildningsinsatser inom LOU för berörda chefer och medarbetare, för att stärka kompetensen i organisationen	Upphandlings- och inköpsenheten i samverkan med förvaltningarna	Q1–Q2 2027, sedan löpande
Revidera och uppdatera styrdokument och riktlinjer för inköp och direktupphandling	Kommunstyrelsen / Upphandlings- och inköpsenheten	Q1 2027
Förtydliga rutiner för dokumentation och diarieföring av direktupphandlingar	Upphandlings- och inköpsenheten	Q1 2027
Införa stickprovskontroll av direktupphandlingar genomförda av Kommunstyrelsen, för att öka den interna kontrollen	Upphandlings- och inköpsenheten	Från Q1 2027

Tidigare beredning

Utbildningsnämnden 2026-06-02, § 4:10

Byggnadsnämnden 2026-06-23, § 6:8

Socialnämnden 2026-08-27, § 7:8

Bilagor

1. Bilaga 1 - Missiv - Granskning av direktupphandling
2. Bilaga 2 - Revisionsrapport Granskning av direktupphandlingar

Staffan Erlandsson
Kommundirektör

Ann Hallner
Kvalitets- och hållbarhetschef

Verification

Document ID 09222115557590036899

Document

Tjut - Yttrande över revisionsrapport_ (003)

Main document

5 pages

Initiated on 2026-09-23 14:13:01 CEST (+0200) by Patrik Engberg (PE)

Finalised on 2026-09-23 14:26:54 CEST (+0200)

Initiator

Patrik Engberg (PE)

Österåkers kommun

Company reg. no. 212000-2890

patrik.engberg@osteraker.se

Signatories

Staffan Erlandsson (SE)

Österåkers kommun

staffan.erlandsson@osteraker.se

Signed 2026-09-23 14:16:17 CEST (+0200)

Ann Hallner (AH)

Österåkers kommun

ann.hallner@osteraker.se

Signed 2026-09-23 14:26:54 CEST (+0200)

This verification was issued by Scrive. For more information/evidence about this document see the concealed attachments. Use a PDF-reader such as Adobe Reader that can show concealed attachments to view the attachments. Please observe that if the document is printed, the integrity of such printed copy cannot be verified as per the below and that a basic print-out lacks the contents of the concealed attachments. The digital signature (electronic seal) ensures that the integrity of this document, including the concealed attachments, can be verified by tools such as Adobe Reader.

